

Nová kniha o synantropnej vegetácii Slovenska

Ivan Jarolímek, Marica Zaliberová, Ladislav Mucina, Sergej Mochnecký: **Rastlinné spoločenstvá Slovenska 2. Synantropná vegetácia.** Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava 1997, 416 strán. Cena 370 Sk.

Publikácia kolektívu autorov z Botanického ústavu SAV v Bratislave je jednou z najobsiahlejších v odbore synantropnej vegetácie, a to aj z európskeho pohľadu. Osobitne treba oceniť spracovanie doteraz prehliadaných synantropných spoločenstiev nachádzajúcich sa v lesnej zóne, najmä na okrajoch lesa a rúbaniskách. Tento komplex spoločenstiev je zložitý aj z hľadiska syntaxonomického spracovania. Zaujímavé a doteraz neopísané sú vysokohorské spoločenstvá nitrofilných stanovišť, na ktorých vzniku sa podieľajú živočíchy. Autori upozorňujú aj na spoločenstvá s malým počtom zápisov, ktoré budú dobrým vodidlom pri ďalšom spracovaní. Charakteristiky jednotlivých spoločenstiev majú svoju pevnú, dobre premyslenú štruktúru. Práca tým nadobúda dôležitosť aj pre územia mimo Slovenska. Významné sú aj poznámky o ohrozených a vzácnych druhoch a spoločenstvách. Počítačová metóda použitá v práci pomohla najmä pri triedení zápisov z terénu, orientácii v druhovom zložení, čím uľahčila zatriedovanie do vyšších jednotiek. Poznatky obsiahnuté v tejto knižnej publikácii budú serióznym východiskom ďalšieho podrobnejšieho a doplnujúceho vedeckého štúdia o synantropných spoločenstvách.

Vedecké výsledky by mali tiež slúžiť pre vedecko-populárne, či populárno-vedecké práce o súčasnom stave krajiny a životného prostredia. Popularizácia vedeckých výsledkov spočíva najmä v oboznámení so smerom vývoja, čiže so sukcesiou synantropných spoločenstiev a jej následkoch v človekom ovplyvňovanej krajine.

Rozsiahla knižná publikácia má 5950 cenotaxonomicky spracovaných zápisov z terénu. Obsahuje rozbor synantropných spoločenstiev šiestich tried:

I. *Bidentetea*: ruderalne spoločenstvá

na obnažených brehoch neregulovaných potokov v dedinách, ale aj na okrajoch hnojísk, močovkových jám, a pod. Pôdy sú dostatočne vlhké počas celého vegetačného obdobia, často s vysokým obsahom solí.

II. *Polygono arenastri – Poetea annuae*: jednoročné spoločenstvá na zošľapovaných stanovištiach, popri chodníkoch a cestách, ihriskách a pod., všade, kde človek pravidelne chodí. Sú druhovo chudobné, vyskytujú sa najmä vo vidieckych sídlach.

III. *Stellarietea mediae*: trieda, ktorá je rozdelená na 2 skupiny: a) jednoročné spoločenstvá burín na obrábaných, výživných a hnojených poľnohospodárskych pôdach, druhovo veľmi bohaté, b) ruderalne spoločenstvá na čerstvo narušených substrátoch, t. j. na smetiskách, násypoch a pod.

IV. *Artemisietea vulgaris*: ruderalne spoločenstvá dvojročných a vytrvalých rastlín na starších opusteniskách, návážkach, priekopách a pod., s termofilnými a subtermofilnými spoločenstvami.

V. *Galio – Urticetea*: spoločenstvá na antropogénnych, poloprirodzených a prirodzených, nitrofilných stanovištiach, na vlhkých až vysychavých pôdach, zväčša na okrajoch lesných porastov.

VI. *Epilobietea angustifolii*: trávové, krovinné a bylinné spoločenstvá na rúbaniskách.

Knihu si možno kúpiť v predajni Vedy, vydavateľstva v Bratislave na Bradáčovej ul. 7 alebo v kníhkupectve ACADEMIA na Štúrovej ul. 9 v Bratislave.

Terézia Krippelová

Krajinnoekologické podmienky trvalo udržateľného rozvoja

Zita Izakovičová, Ladislav Miklós, Ján Drdoš: **Krajinnoekologické podmienky trvalo udržateľného rozvoja.** Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava 1997, 186 strán.

Problému trvalo udržateľného rozvoja sa v súčasnosti venuje pozornosť na rôznych fórach z rôznych hľadísk. Ukazuje sa, že na jeho zabezpečenie nestačí využívať len technologické a ekonomické prostriedky, ale že ťažisko riešenia týchto problémov treba postupne presunúť do sféry krajinnoekologického prístupu k optimálnej organizácii priestoru. Knižná publikácia *Krajinnoekologické podmienky trvalo udržateľného rozvoja* konkretizuje princípy tohto integrovaného priestorového prístupu. Je prvou knižnou publikáciou takéhoto charakteru na Slovensku. Člení sa na 7 kapitol.

Kapitola *Pojem, koncepcia a stratégia trvalo udržateľného rozvoja* podáva charakteristiku trvalo udržateľného rozvoja a zaoberá sa vývojom tohto pojmu vo

svetovom meradle, ako aj trendmi trvalej udržateľnosti na Slovensku, stratégiou environmentálnej politiky SR a národným environmentálnym akčným plánom.

V kapitole *Ekologické princípy trvalo udržateľného rozvoja: ekologická koncepcia prežitia ľudstva na Zemi* autori definujú podstatu trvalo udržateľného rozvoja a ekologickej politiky – zachovanie podmienok a foriem života na Zemi. Z princípu ekologickej koncepcie rozvoja spoločnosti vychádza chápanie životného prostredia ako geoeosystému, ktorý tvorí nedeliteľná jednota priestoru, polohy a všetkých ostatných zložiek tohto systému. Autori venujú pozornosť aj prvkom systému starostlivosti o životné prostredie a jeho systémovým nástrojom.

Kapitola *Prístupy k riešeniu vzťahu človeka k prírode* vychádza z dizertačnej práce U. Riedla: *Integrierter Naturschutz. Notwendigkeit eines Umdenkens, normativer Begründungszusammenhang, konzeptieller Ansatz*. Tento autor zaujímavým spôsobom rozvíja pojmy antropocentrizmus a kozmocentrizmus (holizmus) vo vzťahu človeka a prírody z hľadiska filozofie a ochrany prírody.

Kľúčovým pojmom ďalšej kapitoly *Krajina ako objekt trvalo udržateľného rozvoja* je pojem krajina – od koncepcie ce-

lostného chápania krajiny až po koncepciu krajiny z hľadiska všeobecnej systémovej teórie.

V kapitole *Krajinnoekologické podmienky trvalo udržateľného rozvoja* sa pozornosť venuje tým danostiam krajiny, ktoré človek využíva. Krajina sa všeobecne chápe ako prírodný zdroj, ktorý možno interpretovať ako:

- hmotný prírodný zdroj,
- priestor a poloha ako nezmeniteľné nehmotné prírodné zdroje,
- potenciál krajiny.

Šiesta kapitola *Požiadavky spoločnosti na krajinu – záujmy a zdroje* vychádza z predchádzajúcej a zameriava sa na strety záujmov pri využívaní zdrojov krajiny. Krajina svojimi vlastnosťami, zdrojmi a potenciálom znamená určitú ponuku pre rozvoj spoločnosti. Ak nastane nesúlad medzi záujmami a zdrojmi, vznikajú ekologické problémy v krajine.

Posledná kapitola *Niektoré aspekty krajiny z hľadiska trvalej udržateľnosti* si všima krajinnoekologické aspekty, ako ekologickú stabilitu, ekologickú únosnosť, zafariziteľnosť krajiny antropickými aktivitami, stres v krajine.

V závere autori poukazujú na skutočnosť, že hoci význam krajinnoekologických podkladov na zabezpečenie trvalo udržateľného rozvoja sa nespochybňuje, v praxi sa návrhy na ekologizáciu hospodárenia v krajine presadzujú len veľmi ťažko. Preto je nevyhnutné, aby rozhodovanie o racionálnom využívaní krajiny bolo podložené všestrannými krajinnoekologickými znalosťami a podkladmi, ktoré budú rovnocenné s technologickými a ekonomickými.

Publikácia *Krajinnoekologické podmienky trvalo udržateľného rozvoja* je komplexným teoretickým pohľadom na pojem trvalá udržateľnosť rozvoja

z pozície krajinnej ekológie. Môže pomôcť technicky zameraným odborníkom v oblasti zmien priorit v kritériách rozhodovania v plánovacej praxi, ako aj v procese výučby študentov na tých odboroch vysokých škôl, ktoré sa zaoberajú životným prostredím a krajinou.

Organickým pokračovaním tejto práce je publikácia L. Miklósa a Z. Izakovičovej: *Krajina ako geosystém*, ktorá nedávno vyšla vo vydavateľstve Veda. V rovnakej sérii by sa mala v blízkej budúcnosti objaviť aj posledná časť tejto trilógie – *Krajinnoekologické podmienky trvalo udržateľného rozvoja Slovenska* od kolektívu riešiteľov grantového projektu *Ekologické indikátory trvalo udržateľného rozvoja*, z Ústavu krajinnej ekológie SAV v Bratislave.

Marta Dobrovodská

Dokončenie zo s. 227

- Väčšiu integráciu a kooperáciu výučby v oblasti ekológie a environmentalistiky na všetkých typoch a stupňoch škôl s prioritnou orientáciou na výchovu k ekologickému vedomiu a zásadám trvalo udržateľného rozvoja.

- Vytvárať podmienky na realizáciu environmentálnej výchovy a vzdelávania vyučovaním priamo vo voľnej prírode a krajine.

- Na nasledujúcej národnej konferencii vytvorí sekciu stredných odborných škôl a stredných odborných učilíšť.

- Na umocnenie environmentálneho pôsobenia na školách zabezpečiť organizačne i finančne prirodvednú súťaž. Poznaj a chráň prírodu svojej vlasti.

Základné školy a predškolské zariadenia

Účastníci sekcie pre základné školy a predškolské zariadenia odporúčajú:

- Venovať i naďalej pozornosť plneniu odporúčaní prijatých na I. národnej konferencii pre základné školy a predškolské zariadenia, ktoré majú dlhodobú platnosť.

- Nadviazať širšiu a účinnejšiu spoluprácu materských a základných škôl s mimovládnyimi organizáciami a inštitúciami s environmentálnym zameraním.

- Zabezpečiť legislatívne podmienky tiež v podobe úväzkov a ohodnotení pre koordinátorov environmentálnej výchovy na školách.

- Realizovať environmentálnu výchovu alternatívne aj prostredníctvom vyučovania v blokoch a cez projekty. Súčasne uplatňovať integrované tematické vyučovanie.

- Umožniť lepšie využívať školské priestory v čase mimoškolskej prevádzky na environmentálnu výchovu a podporiť súťaž s environmentálnou problematikou.

- Vytvorí predpoklady na dlhodobé prepojenie materských, základných a stredných škôl a zabezpečiť súčasne spätnú väzbu pri environmentálnom výchovno-vzdelávacom procese.

Mimoškolská výchova a mimovládne organizácie

Účastníci sekcie environmentálnej výchovy a vzdelávania v rámci mimoškolskej výchovy a mimovládnych organizácií odporúčajú:

- Všetkými dostupnými prostriedkami uplatňovať vo verejnom živote, pri mimoškolskom vzdelávaní, zákon NR SR č. 171/98 Z.z. o prístupe k informáciám o životnom prostredí
- Na úrovni okresných a krajských

úradov štátnej správy zriadiť pracovné miesta pre problematiku environmentálnej výchovy, koordináciu environmentálnych aktivít v regióne a poskytovanie informácií o životnom prostredí. Na tieto miesta prijímať prednostne absolventov vysokých škôl s environmentálnym zameraním. Súčasne v rozpočte vyčleniť finančné zdroje na podporu regionálnych projektov environmentálnej výchovy.

- Zvyšovať environmentálne povedomie obyvateľstva prostredníctvom masmédií. V širšej miere propagovať v médiách problematiku životného prostredia a pre školskú a mimoškolskú výchovu vo väčšej miere využívať jestvujúce časopisy s environmentálnym zameraním.

- Do spolupráce pri monitorovaní životného prostredia zapájať laických i profesionálnych odborníkov a občanov. Na prezentáciu environmentálnych aktivít využívať tlač a iné masmédiá.

- Inovovať zastarané environmentálne expozície v múzeách na Slovensku a zabezpečiť stabilizáciu odborných lektorských zborov v organizáciách, ktoré vykonávajú environmentálnu výchovu.

zostavil:

Milan Ružička